

İSTANBUL GEDİK ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ

İDARE HUKUKU PRATİK ÇALIŞMA DERSİ

23.05.2025

KOLLUK YETKİLERİ, TOPLANTI HAKKI VE ORANTISIZ GÜÇ İDDİASI

A. OLAY

Bir grup üniversite öğrencisi, son dönemde kampüs içindeki yemekhane hizmetlerinin kalitesinin düşmesini ve fiyatlarının artmasını protesto etmek amacıyla Rektörlük binası önünde, herhangi bir şiddet içermeyen ve trafiği engellemeyen bir oturma eylemi başlatmıştır. Eylem, hafta içi öğle saatlerinde başlamış olup, öğrenciler yanlarında sadece eleştirilerini içeren pankartlar getirmiş ve barışçıl sloganlar atmışlardır. Eylem için 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu uyarınca valiliğe veya kaymakamlığa herhangi bir bildirimde bulunulmamıştır.

Yaklaşık bir saat süren eylem devam ederken, Rektörlüğün talebi üzerine üniversite kampüsüne polis ekipleri sevk edilmiştir. Polis amiri, megafonla öğrencilere eylemlerinin 2911 sayılı Kanun'a göre bildirimde bulunulmadığı için yasadışı olduğunu, derhal dağılmaları gerektiğini, aksi takdirde zor kullanılacağını ihtar etmiştir. Öğrencilerin oturmaya devam etmesi ve slogan atmayı sürdürmesi üzerine, polis ekipleri kalkanlarını kullanarak öğrencilerin etrafını sarmış ve cop kullanarak bazı öğrencileri iterek dağıtmaya çalışmıştır. Bu sırada arbede yaşanmış, öğrencilerden A, cop darbesiyle kolundan yaralanmıştır. Polis, direndiğini iddia ettiği bazı öğrencileri, PVSK m.16'da belirtilen zor kullanma yetkisine dayanarak ve bedeni kuvvet kullanarak gözaltına almıştır. Gözaltına alınan öğrencilerden B, polis aracına bindirilirken bir polis memuru tarafından kendisine hakaret edildiğini ve gereksiz yere sert bir şekilde itilip kakıldığını iddia etmektedir.

Gözaltına alınan öğrenciler, polis merkezine götürülmüş, kimlik tespiti ve PVSK m.15 uyarınca ifadeleri alındıktan sonra aynı gün içinde serbest bırakılmışlardır. Ancak haklarında 2911 sayılı Kanun'a muhalefet suçlamasıyla Cumhuriyet Başsavcılığı'na suç duyurusunda bulunulmuştur.

Öğrenciler, eylemlerinin Anayasa'nın 34. maddesi ve AİHS'nin 11. maddesi ile güvence altına alınan toplantı ve gösteri yürüyüşü hakları kapsamında olduğunu, bildirimsiz olmasının tek başına müdahaleyi haklı kılmadığını, polisin müdahalesinin ani, sert ve orantısız olduğunu, bu nedenle toplantı haklarının ihlal edildiğini savunmaktadırlar. Ayrıca, A'nın yaralanmasının ve B'nin maruz kaldığı muamelelerin Anayasa'nın 17. maddesi ve AİHS'nin 3. maddesi ile yasaklanan kötü muamele teşkil ettiğini ileri sürerek hem idari yargıda tazminat davası açmayı hem de Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunmayı düşünmektedirler.

B. İLGİLİ MEVZUAT

- **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası:** Madde 13: Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması (Ölçülülük), Madde 17: Kişinin Dokunulmazlığı, Maddî ve Manevî Varlığı (Kötü Muamele Yasağı), Madde 19: Kişi Hürriyeti ve Güvenliği (Gözaltı), Madde 34: Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı, Madde 125: Yargı Yolu, İdarenin Sorumluluğu.
- **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS):** Madde 3: İşkence Yasağı (Kötü Muamele Yasağı), Madde 5: Özgürlük ve Güvenlik Hakkı (Gözaltı), Madde 10: İfade Özgürlüğü, Madde 11: Toplantı ve Dernek Kurma Özgürlüğü,
- **2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu (TGYK):** Madde 3: Amaç ve Kapsam (İzin almama ilkesi), Madde 7: Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Zamanı, Madde 9: Düzenleme Kurulu, Madde 10: Bildirim Verilmesi, Madde 12: Düzenleme Kurulunun Görev ve Sorumlulukları, Madde 22: Yasak Yerler, Madde 23: Kanuna Aykırı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, Madde 24: Toplantı veya Gösteri Yürüyüşünün Dağıtılması.
- **2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu (PVSK):** Madde 2: Polisin Görevleri, Madde 13: Yakalama Yetkisi ve Usulü, Madde 15: İfade Alma, Madde 16: Zor ve Silah Kullanma Yetkisi
- **5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK):** (İlgili suçlar: örn. 2911 sayılı Kanuna Muhalefet, Kasten Yaralama, Hakaret, Görevi Kötüye Kullanma)
- **5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK):** (Gözaltı, ifade alma, yakalama, arama usulleri)
- **İlgili Anayasa Mahkemesi Kararları:** E.2020/12, K.2020/46 (Şehirlerarası karayollarında gösteri yürüyüşü yasağının iptali), Toplantı hakkı, ölçülülük, kötü muamele yasağına ilişkin emsal kararlar.
- **İlgili AİHM Kararları:** Oya Ataman/Türkiye, Samüt Karabulut/Türkiye, Açık ve diğerleri/Türkiye, Aldemir/Türkiye (Toplantı hakkı ihlali, orantısız güç), diğer toplantı özgürlüğü ve kötü muamele yasağı ihlal kararları.

C. SORULAR

1. Anayasa'nın 34. maddesi ve AİHS'nin 11. maddesi kapsamında güvence altına alınan toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kapsamı nedir? Öğrencilerin Rektörlük önünde gerçekleştirdiği bildirimsiz oturma eylemi bu hak kapsamında korunur mu? Eylemin 2911 sayılı Kanun uyarınca bildirilmemiş olması, tek başına eylemi yasadışı kılar mı ve polisin müdahalesi için yeterli bir gerekçe oluşturur mu? AYM ve AİHM içtihatları bu konuda ne yöndedir?
2. Polisin toplantı ve gösteri yürüyüşlerine müdahale etme yetkisinin hukuki koşulları 2911 sayılı Kanun'un 24. maddesi ve PVSK'nın 16. maddesi çerçevesinde nelerdir? Olayda, öğrencilerin sadece oturma eylemi yapıp slogan attığı bir durumda, polisin ihtar sonrasında kalkan ve cop kullanarak müdahale etmesi ve zorla gözaltı yapması hukuka uygun mudur?
3. İdare hukukunda ve temel hakların sınırlandırılmasında önemli bir ilke olan "ölçülülük" ilkesi, kolluk müdahaleleri açısından ne anlama gelir? Polisin kullandığı gücün (cop,

kalkan, bedeni zor kullanarak gözaltı) eylemin barışçıl niteliği, katılan öğrenci sayısı ve oluşturduğu iddia edilen tehlike göz önüne alındığında ölçülü olduğu söylenebilir mi? Anayasa Mahkemesi ve AİHM'nin orantısız güç kullanımına ilişkin kararlarından örnekler vererek değerlendiriniz.

4. Öğrenci A'nın polis müdahalesi sırasında cop darbesiyle kolundan yaralanması ve Öğrenci B'nin gözaltı işlemi sırasında polis aracına bindirilirken hakarete uğradığını ve sert bir şekilde itilip kakıldığını iddia etmesi, Anayasa'nın 17. maddesi ve AİHS'nin 3. maddesinde düzenlenen kötü muamele yasağı kapsamında nasıl değerlendirilmelidir? Bu tür iddialar karşısında devletin etkili bir soruşturma yapma yükümlülüğü neleri içerir?
5. PVSK m.13 ve CMK hükümleri çerçevesinde gözaltına alınan öğrencilerin sahip olduğu haklar nelerdir? Gözaltı işleminin ve sonrasında haklarında 2911 sayılı Kanuna muhalefetten soruşturma başlatılmasının hukuka uygunluğu hangi yollarla denetlenebilir? Öğrencilerin, polisin orantısız müdahalesi ve kötü muamele iddiaları nedeniyle idareye karşı Anayasa'nın 125. maddesi uyarınca tam yargı davası açarak tazminat talep etme hakları var mıdır?

D. CEVAPLAR

1. Anayasa'nın 34. maddesi ve AİHS'nin 11. maddesi kapsamında güvence altına alınan toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kapsamı nedir? Öğrencilerin Rektörlük önünde gerçekleştirdiği bildirimsiz oturma eylemi bu hak kapsamında korunur mu? Eylemin 2911 sayılı Kanun uyarınca bildirilmemiş olması, tek başına eylemi yasadışı kılar mı ve polisin müdahalesi için yeterli bir gerekçe oluşturur mu? AYM ve AİHM içtihatları bu konuda ne yöndedir?

Anayasa'nın 34. maddesi ve AİHS'nin 11. maddesi, herkesin önceden izin almaksızın, silahsız ve saldırısız (barışçıl) toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahip olduğunu güvence altına alır. Bu hak, demokratik toplumun temel unsurlarından biridir ve bireylerin ortak fikirlerini, eleştirilerini veya taleplerini topluca ifade etmelerini, kamuoyu oluşturmalarını ve siyasal katılım sağlamalarını mümkün kılar.¹ Hakkın kapsamı geniştir; sadece yürüyüşleri değil, mitingleri, oturma eylemlerini, basın açıklamalarını, protesto gösterilerini ve benzeri barışçıl toplanma biçimlerini içerir.

Öğrencilerin Rektörlük önünde gerçekleştirdiği oturma eylemi, şiddet içermediği ve barışçıl sloganlar ile pankartlarla yapıldığı sürece, Anayasa m.34 ve AİHS m.11 kapsamında korunan bir haktır. Eylemin amacı (yemekhane fiyatlarını protesto), hakkın kullanım amaçlarıyla da uyumludur.

2911 sayılı TGYK'nın 10. maddesi, toplantıdan en az 48 saat önce mülki amirliğe bildirimde bulunulmasını öngörmektedir. Bu bildirim, bir izin mekanizması olmayıp, idarenin kamu düzenini ve güvenliğini sağlamak, katılımcıların haklarını korumak ve gerekli tedbirleri almak için bilgi sahibi olmasını amaçlar.²

Eylemin bildirilmemiş olması, TGYK m.23/a uyarınca toplantıyı "kanuna aykırı" hale getirir. Ancak hem Anayasa Mahkemesi hem de AİHM içtihatlarında³ vurgulandığı üzere, bildirim yapılmaması tek başına toplantıya müdahale için yeterli ve meşru bir gerekçe oluşturmaz. Özellikle toplantı barışçıl nitelikteyse ve kamu düzeni açısından ciddi bir tehlike yaratmıyorsa, idarenin/kolluğun hakkın kullanımına belirli bir hoşgörü göstermesi ve müdahaleden kaçınması beklenir. AİHM, bildirimsiz barışçıl toplantılara otomatik müdahaleyi AİHS m.11'in ihlali olarak değerlendirebilmektedir (Örn: Oya Ataman/Türkiye)⁴. Müdahalenin meşruiyeti, bildirimsizlikten ziyade, toplantının barışçıl niteliğini kaybetmesi veya kamu düzenine yönelik somut ve ciddi bir tehdit oluşturması gibi ek gerekçelerin varlığına bağlıdır. Dolayısıyla,

¹ Bezar Eylem Ekinci, "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı Bakımından Bildirim Usulünün Kapsamı", *Ankara Üni. Hukuk Fak. Dergisi*, C. 68, S. 4, 2019, ss. 753-794. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1055445>

² Ibid.

³ Ziya Çağa Tanyar, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadında Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı", *AÜHFD*, C 60, S 3, 2011, ss. 593-634. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/624401>

⁴ Ibid.

öğrencilerin eyleminin sadece bildirimsiz olması, onu yasadışı kılsa da, polisin otomatik ve özellikle orantısız müdahalesini haklı kılmaz.

2. Polisin toplantı ve gösteri yürüyüşlerine müdahale etme yetkisinin hukuki koşulları 2911 sayılı Kanun'un 24. maddesi ve PVSK'nın 16. maddesi çerçevesinde nelerdir? Olayda, öğrencilerin sadece oturma eylemi yapıp slogan attığı bir durumda, polisin ihtar sonrasında kalkan ve cop kullanarak müdahale etmesi ve zorla gözaltı yapması hukuka uygun mudur?

Polisin toplantı ve gösteri yürüyüşlerine müdahale etme yetkisi ve koşulları, öncelikle 2911 sayılı TGYK ve 2559 sayılı PVSK'da düzenlenmiştir.

TGYK m.24, kanuna aykırı hale gelen veya kanuna aykırı başlayan toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin dağıtılmasını düzenler. Buna göre:

- Toplantının kanuna aykırı olduğunun veya kanuna aykırı şekilde devam ettiğinin (örn: şiddete dönüşmesi, yasak yerde yapılması, bildirimde belirtilen amaç dışına çıkılması, ihtara rağmen dağılmama vb.) tespit edilmesi gerekir.
- Mahallin en büyük mülki amiri (vali veya kaymakam) veya görevlendireceği kolluk amiri, topluluğa dağılmaları yönünde ihtar yapar. İhtarda, dağılmazlarsa zor kullanılacağı belirtilir.
- Topluluk ihtara rağmen dağılmazsa, zor kullanılarak dağıtılır.
- Ancak, güvenlik kuvvetlerine karşı fiili saldırı veya mukavemet varsa veya korudukları yerlere/kişilere saldırı hali mevcutsa, ihtara gerek olmaksızın zor kullanılabilir.

PVSK m.16 ise polisin genel olarak zor kullanma yetkisini düzenler. Buna göre polis:

- Görevini yaparken direnişle karşılaşması halinde, bu direnişi kırmak amacıyla ve kıracak ölçüde zor kullanmaya yetkilidir.
- Zor kullanma yetkisi; bedeni kuvvet, maddi güç (cop, kelepçe, basınçlı su, gaz vb.) ve kanuni şartları varsa silah kullanmayı içerir.
- Zor kullanma kademeli olmalıdır; yani önce bedeni kuvvet, yetmezse maddi güç kullanılmalıdır.
- Kullanılacak zorun derecesi, direnmenin mahiyeti ve derecesiyle orantılı olmalıdır.

Olayda, öğrencilerin eylemi bildirimsiz olduğu için TGYK m.23/a uyarınca kanuna aykırıdır. Polisin ihtar yapması TGYK m.24'e uygundur. Ancak, öğrencilerin ihtara rağmen sadece oturmaya ve slogan atmaya devam etmesi, polise karşı aktif bir direniş veya saldırı olarak nitelendirilemeyebilir. Bu durumda, polisin ihtardan hemen sonra cop ve kalkan gibi maddi güç kullanarak müdahale etmesi, PVSK m.16'daki kademelilik ve ölçülülük ilkelerine aykırı olabilir. Barışçıl ve pasif direniş gösteren (sadece **dağılmamakta** ısrar eden) bir gruba karşı cop kullanılması, genellikle orantısız bir müdahale olarak kabul **edilir**. Zorla gözaltı yapılması da, ancak yakalama koşulları (PVSK m.13) oluşmuşsa ve kişinin **direncini** kırmak için başka makul bir yol yoksa meşru olabilir. Öğrencilerin sadece slogan atıp oturuyor olması, bu koşulların oluştuğunu göstermeyebilir. Dolayısıyla, polisin müdahalesi ve gözaltı işlemleri, ölçülülük ilkesi açısından hukuka aykırı görünmektedir.

3. İdare hukukunda ve temel hakların sınırlandırılmasında önemli bir ilke olan "ölçülülük" ilkesi, kolluk müdahaleleri açısından ne anlama gelir? Polisin kullandığı gücün (cop, kalkan, bedeni zor kullanarak gözaltı) eylemin barışçıl niteliği, katılan öğrenci sayısı ve oluşturduğu iddia edilen tehlike göz önüne alındığında ölçülü olduğu söylenebilir mi? Anayasa Mahkemesi ve AİHM'nin orantısız güç kullanımına ilişkin kararlarından örnekler vererek değerlendiriniz.

"Ölçülülük" ilkesi, Anayasa'nın 13. maddesinde temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasının temel kriterlerinden biri olarak düzenlenmiştir. İdare hukukunda ve özellikle kolluk yetkilerinin kullanılmasında bu ilke, idarenin/kolluğun kullandığı aracın (yetkinin), ulaşılmak istenen meşru amaç ile orantılı ve dengeli olmasını ifade eder. Ölçülülük ilkesi üç alt ilkedен oluşur:

- **Elverişlilik:** Kullanılan aracın, ulaşılmak istenen amacı gerçekleştirmeye uygun olması.
- **Gereklilik:** Amaca ulaşmak için kullanılan aracın zorunlu olması, yani aynı amaca daha hafif bir araçla ulaşılabiliriyorsa daha ağır olanın kullanılmaması (en az müdahale).
- **Orantılılık:** Kullanılan araçla (müdahale ile) ulaşılmak istenen amaç arasında makul bir dengenin bulunması; müdahalenin kişiye getirdiği külfetin, elde edilecek kamu yararından daha ağır olmaması.

Kolluk müdahaleleri açısından ölçülülük, polisin kullandığı gücün (bedeni kuvvet, cop, gaz, basınçlı su, gözaltı vb.), karşılaşılan durumun (topluluğun barışçılığını, direnişin veya tehlikenin derecesi) gerektirdiği seviyeyi aşmaması anlamına gelir.⁵

Olayda, polisin barışçıl bir oturma eylemi yapan ve sadece slogan atan küçük bir öğrenci grubuna karşı cop ve kalkan kullanması, gereklilik ve orantılılık alt ilkelerine aykırı görünmektedir. İhtara uymayan ancak aktif direniş veya şiddet göstermeyen gruba karşı cop kullanmak yerine, müzakere, çembere alarak bekleme veya daha hafif zorlama yöntemleri denenebilirdi. Kullanılan güç, öğrencilerin eyleminin niteliği ve oluşturduğu iddia edilen (veya oluşturmadığı) tehlike ile orantılı değildir.

Anayasa Mahkemesi ve AİHM, toplantı ve gösteri yürüyüşlerine yapılan müdahalelerde ölçülülük ilkesine büyük önem vermektedir.⁶

AYM: Kolluk görevlilerinin gereksiz ve orantısız güç kullanımı nedeniyle yaşam hakkının ihlal edildiğine karar verdiği bir olayda⁷, 14 yaşındaki silahsız bir çocuğa karşı biber gazı kullanılmasını orantısız bulmuştur.

AİHM: Oya Ataman/Türkiye kararında⁸, barışçıl göstericilere lakrimojen gaz kullanılmasını; Samüt Karabulut/Türkiye kararında⁹, küçük ve barışçıl bir gruba güç kullanılmasını; Açık ve

⁵ Turgay Ünsal, "Polisin İdari Kolluk Yetkileri ve Ölçülülük İlkesi", İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 10, S. 1, s.169-187, <https://doi.org/10.46547/imuhfd.2023.10.1.7>.

⁶ Tanyar, op. cit., s. 607 vd.

⁷ AYM, Binali Camgöz ve diğerleri [1.B.], B. No: 2019/36978, 26/5/2022.

⁸ AİHM, B. No: 74552/01, 05.12.2006.

⁹ AİHM, B. No: 16999/04, 27.01.2009.

diğerleri/Türkiye kararında¹⁰, slogan atan öğrencilerin darp edilmesini; Aldemir/Türkiye kararında¹¹, polisin barışçıl gösteriye orantısız müdahalesinin göstericilerin şiddete başvurmasına neden olduğunu belirterek ölçülülük ilkesinin ihlal edildiğine karar vermiştir. Danıştay kararlarında da kolluk kuvvetlerinin orantısız güç kullanımının hizmet kusuru oluşturacağı ve tazminat sorumluluğu doğuracağı belirtilmektedir.

Bu içtihatlar ışığında, olaydaki polis müdahalesinin ölçülülük ilkesini ihlal ettiği ve hukuka aykırı olduğu kuvvetle muhtemeldir.

4. Öğrenci A'nın polis müdahalesi sırasında cop darbesiyle kolundan yaralanması ve Öğrenci B'nin gözaltı işlemi sırasında polis aracına bindirilirken hakarete uğradığını ve sert bir şekilde itilip kakıldığını iddia etmesi, Anayasa'nın 17. maddesi ve AİHS'nin 3. maddesinde düzenlenen kötü muamele yasağı kapsamında nasıl değerlendirilmelidir? Bu tür iddialar karşısında devletin etkili bir soruşturma yapma yükümlülüğü neleri içerir?

Öğrenci A'nın polis müdahalesi sırasında cop darbesiyle yaralanması ve Öğrenci B'nin gözaltı sırasında hakarete uğradığını ve sert bir şekilde itilip kakıldığını iddia etmesi, Anayasa'nın 17. maddesi ve AİHS'nin 3. maddesinde düzenlenen kötü muamele yasağı kapsamında değerlendirilmelidir. Bu yasak mutlak ve hiçbir koşulda (olağanüstü hal dahil) istisnası yoktur. Kötü muamele; işkence, insanlık dışı muamele ve aşağılayıcı muamele olmak üzere ağırlık derecesine göre farklı kategoriler içerir.

Öğrenci A'nın Yaralanması: Cop darbesi sonucu meydana gelen yaralanma, eğer kullanılan güç gereksiz ve orantısız ise, AİHS m.3 kapsamında insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele olarak değerlendirilebilir. Müdahalenin meşru bir amaca yönelik olsa bile (örn: dağıtma), kullanılan gücün orantısızlığı ve yaralanmanın ciddiyeti bu sonuca yol açabilir.

Öğrenci B'nin Maruz Kaldığı Muamele: Gözaltı sırasında hakarete uğramak ve gereksiz yere sert fiziki müdahaleye (itip kakma) maruz kalmak da, kişinin onurunu zedeleyici nitelikteyse, aşağılayıcı muamele kapsamına girebilir. AİHM, muamelenin aşağılayıcı sayılabilmesi için belirli bir ağırlık eşiğini aşması gerektiğini belirtir, ancak gözaltı gibi kişinin savunmasız olduğu durumlarda bu eşik daha düşük olabilir.¹²

Devletin kötü muamele yasağına ilişkin hem negatif (kolluk görevlilerinin bu tür eylemlerden kaçınması) hem de pozitif yükümlülükleri vardır. Pozitif yükümlülüklerden en önemlisi, kötü muamele iddiaları ortaya atıldığında etkili bir soruşturma yapma yükümlülüğüdür.¹³ Etkili bir soruşturma şu unsurları içermelidir:

a. Bağımsızlık ve Tarafsızlık: Soruşturma, olaylara karışan veya hiyerarşik olarak bağlı olan kişilerden bağımsız ve tarafsız makamlarca (genellikle Cumhuriyet Savcılığı) yürütülmelidir.

¹⁰ AİHM, B. No: 31451/03, 13.01.2009.

¹¹ AİHM, B. No, 32124/02, 32129/02, 32132/02, 32133/02, 32137/02, 32138/02, 01.03.2007.

¹² Sümeyye Ulusoy, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında İşkence ve Kötü Muamele Yasağının Asgari Eşik Ölçütü”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 7, S. 1, 2024, s. 199 vd.

¹³ Özge Balcıoğlu, “İşkence ve Kötü Muamele Yasağı Kapsamında Soruşturma Yükümlülüğü ve Türkiye'nin Soruşturma Yükümlülüğünü İcrası”, *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi*, C. 5, S. 9, 2022, 173-189.

b. Derhal Başlama ve Makul Sürat: Soruşturma gecikmeksizin başlatılmalı ve makul bir sürede sonuçlandırılmalıdır.

c. Yeterlilik ve Kapsamlılık: Olayı aydınlatmaya ve sorumluları tespit etmeye yönelik gerekli tüm deliller (tanık ifadeleri, kamera kayıtları, adli tıp raporları vb.) toplanmalı, iddialar ciddiyle araştırılmalıdır.

d. Kamu Denetimi ve Mağdur Katılımı: Soruşturma süreci şeffaf olmalı ve mağdurların soruşturmaya etkili katılımı (bilgi alma, delil sunma, itiraz etme vb.) sağlanmalıdır.

Olayda, A ve B'nin iddiaları üzerine Cumhuriyet Başsavcılığı'nın derhal, bağımsız ve tarafsız bir soruşturma başlatması, tüm delilleri toplaması ve sorumluları tespit etmesi gerekmektedir. Soruşturma izni gibi mekanizmaların (olayda doğrudan uygulanmasa da) etkili soruşturmayı engellememesi gerekir.

5. PVSK m.13 ve CMK hükümleri çerçevesinde gözaltına alınan öğrencilerin sahip olduğu haklar nelerdir? Gözaltı işleminin ve sonrasında haklarında 2911 sayılı Kanuna muhalefetten soruşturma başlatılmasının hukuka uygunluğu hangi yollarla denetlenebilir? Öğrencilerin, polisin orantısız müdahalesi ve kötü muamele iddiaları nedeniyle idareye karşı Anayasa'nın 125. maddesi uyarınca tam yargı davası açarak tazminat talep etme hakları var mıdır?

PVSK m.13 ve CMK hükümlerine göre gözaltına alınan kişilerin (olayda öğrenciler) temel hakları şunlardır:

a. Yakalanma Nedenini ve Hakkındaki Suçlamayı Öğrenme Hakkı: Derhal ve anlayabileceği bir dilde bilgilendirilmelidir.

b. Suskun Kalma Hakkı: Kendi aleyhine ifade vermeye zorlanamaz.

c. Müdafî (Avukat) Yardımından Yararlanma Hakkı: Seçtiği veya baro tarafından görevlendirilen bir avukatın hukuki yardımından yararlanma hakkı vardır. İfadesi avukat hazır bulunmadan alınamaz (istisnalar hariç).

d. Yakınlarına Haber Verme Hakkı: Yakalandığını veya gözaltına alındığını belirleyeceği bir yakınına bildirme hakkı vardır.

e. Sağlık Kontrolünden Geçirilme Hakkı: Gözaltına alınırken ve serbest bırakılırken doktor kontrolünden geçirilme ve rapor alma hakkı vardır.

f. Gözaltı Süresinin Sınırlı Olması: Gözaltı süresi keyfi olarak uzatılamaz, yasal sınırlar içinde kalmalıdır (CMK m.91).

g. Gözaltı Kararına İtiraz Hakkı: Sulh Ceza Hakimliğine başvurarak gözaltı kararının hukuka uygunluğunun denetlenmesini talep etme hakkı vardır.

Gözaltı işleminin hukuka uygunluğu, yakalama ve gözaltı şartlarının (PVSK m.13, CMK m.90, 91) oluşup oluşmadığı, gözaltı süresinin aşıp aşılmadığı ve gözaltındaki hakların kullanılıp kullanılmadığı açısından denetlenebilir. Bu denetim, gözaltı sırasında Sulh Ceza

Hakimliğine itiraz yoluyla veya sonrasında Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru veya AİHM'e başvuru ile yapılabilir.

Haklarında 2911 sayılı Kanuna muhalefetten soruşturma başlatılması ise, Cumhuriyet Savcısının takdirindedir. Bu soruşturmanın hukuka uygunluğu, suçun unsurlarının oluşup oluşmadığı, delillerin yeterliliği gibi ceza muhakemesi hukuku kuralları çerçevesinde denetlenir. Soruşturma sonucunda dava açılırsa, ceza mahkemesi yargılama yapacaktır.

Öğrencilerin, polisin orantısız müdahalesi (A'nın yaralanması) ve kötü muamele iddiaları (B'nin durumu) nedeniyle uğradıkları maddi (tedavi masrafı vb.) ve manevi zararların tazmini için idareye (İçişleri Bakanlığı veya Valilik) karşı idari yargıda tam yargı davası açma hakları bulunmaktadır. Anayasa'nın 125. maddesi, idarenin kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlü olduğunu belirtir. Kolluk görevlilerinin hizmet sırasında verdikleri zararlar, hizmet kusuru kapsamında idarenin sorumluluğunu doğurur. Tam yargı davası açmadan önce genellikle idareye başvurarak zararın giderilmesini talep etmek gerekir (İYUK m.13).

E. HATIRLATICI BİLGİ NOTLARI

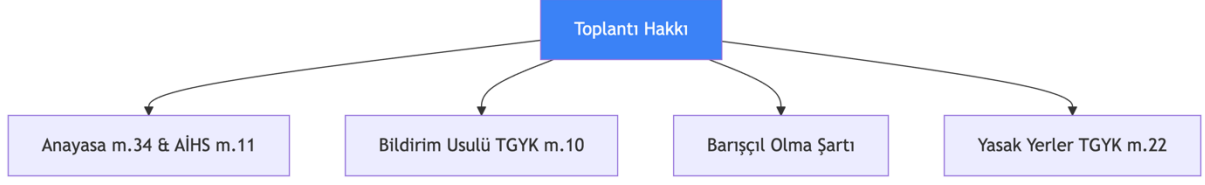
a. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı: Anayasa m.34 ve AİHS m.11 ile güvence altındadır. Önceden izin alınmaz. Bildirim usulü (TGYK m.10) izin anlamına gelmez, amacı idareyi bilgilendirmektir. Hak, barışçıl olmak kaydıyla geniş yorumlanır. Yasak yerler TGYK m.22'de belirtilmiştir.

b. Kolluk Müdahalesi ve Zor Kullanma: Ancak kanuna aykırı hale gelen (TGYK m.23) ve ihtara rağmen dağılmayan (TGYK m.24) veya doğrudan saldırı/mukavemet gösteren toplantılara müdahale edilebilir. Müdahale ve zor kullanma (PVSK m.16), kanunilik, gereklilik, kademelilik ve ölçülülük ilkelerine uygun olmalıdır. Barışçıl toplantılara hoşgörü gösterilmesi esastır.

c. Kötü Muamele Yasağı: Anayasa m.17 ve AİHS m.3 ile güvence altına alınmıştır. Mutlak bir yasaktır. İşkence, insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleyi kapsar. Devletin negatif (yapmama) ve pozitif (önleme, soruşturma) yükümlülükleri vardır.

d. Gözaltı: Şartları PVSK m.13 ve CMK'da düzenlenmiştir. Gözaltına alınan kişinin hakları (bilgilendirilme, avukat, doktor, yakınlarla haber verme, süre sınırı, itiraz) vardır.

ŞEMA 1: TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ HAKKI

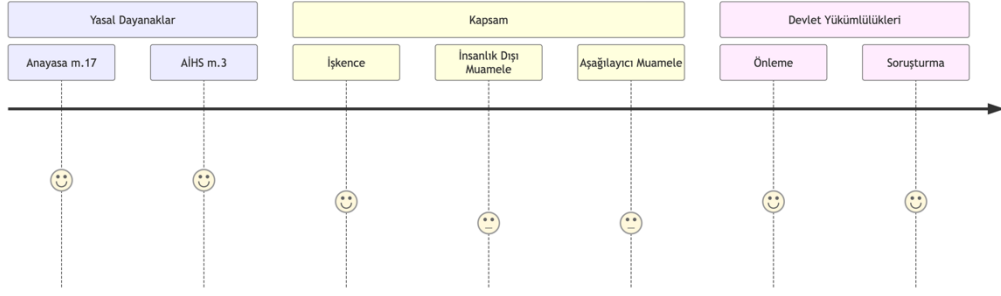


ŞEMA 2: ZOR KULLANMA İLKELERİ

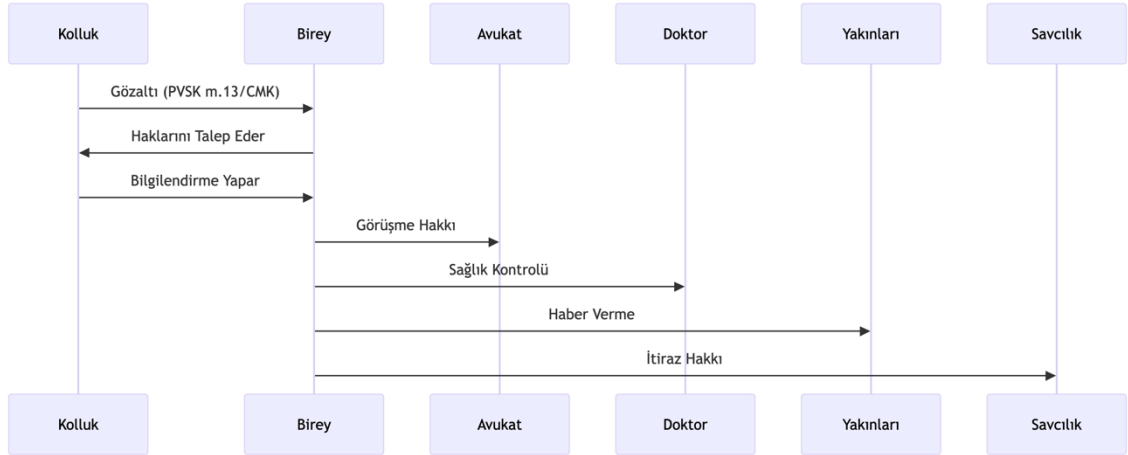


ŞEMA 3: KÖTÜ MUAMELE YASAĞI

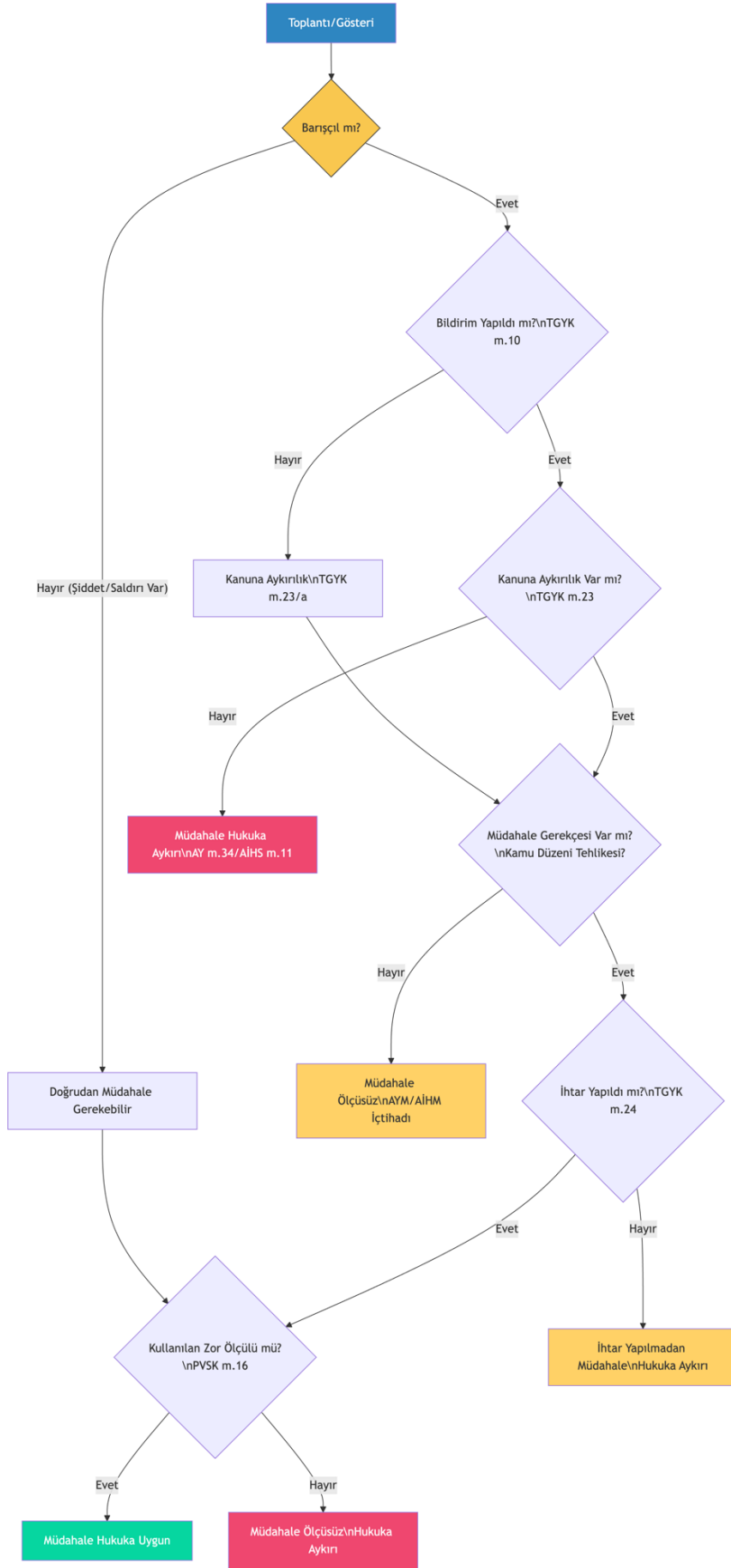
Kötü Muamele Yasağı



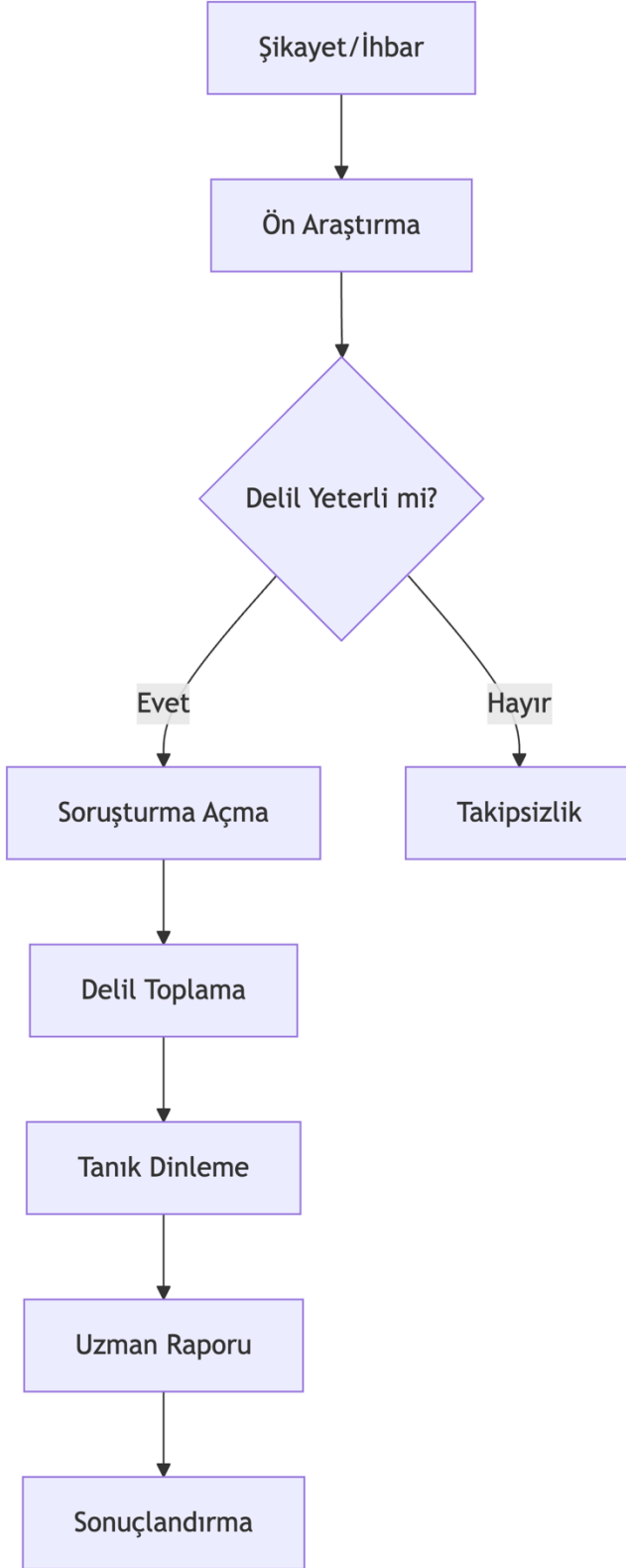
ŞEMA 4: GÖZALTI SÜRECİ



ŞEMA 5: TOPLANTIYA KOLLUK MÜDAHALESİNİN HUKUKA UYGUNLUK ANALİZİ



ŞEMA 6: SORUŞTURMA SÜRECİ



ŞEMA 7: ETKİLİ SORUŞTURMANIN 4 ANA UNSURU

